ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24412/2181-1385-2021-6-125-130

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA CHET TILI O'RGATISH KOMPETENSIYALARI

Dilshoda Urakovna Nabiyeva
Nizomiy nomidagi TDPU Shahrisabz filialini o'qituvchisi

FOREIGN LANGUAGE TEACHING COMPETENCIES IN PRIMARY EDUCATION

ABSTRACT

Ushbu maqolada matnlarni tahlil qilish va tushunish bilan bog'liq bo'lgan ko'nikmalar to'plamini - "o'qish kompetentsiyasi"ni o'rganishga bag'ishlangan vazifalarga alohida e'tibor qaratilgan. Ushbu kompetentsiyani tushunish kompetentsiyasi deb ham atash mumkin.

Kalit so'zlar: kompetensiya, o'qitish kompetensiyasi, til qobilyati, madaniy va kasbiy kompetensiyalar, asosiy kompetensiyalar.

ABSTRACT

This article focuses on tasks related to the study of a set of skills related to the analysis and comprehension of texts - "reading competence". This competence can also be referred to as comprehension competence.

KIRISH

Hozirgi kunda tilni o'qitishning antropotsentrik va lingvokulturologik yo'nalishi lingvodidaktikada tobora ko'proq namoyon bo'lmoqda. Shu munosabat bilan turli mutaxassisliklar talabalarini tayyorlashga yangi talablar qo'yilmoqda. Ilmiy antropotsentrizm va uning fanlararo tabiati inson hodisasini turli nuqtai nazardan o'rganishni talab qiladi. Natijada psixolingvistika, etnolingvistika, sotsiolingvistika va lingvokulturologiya kabi fanlararo fan sohalari paydo bo'ldi.

Zamonaviy dunyoda har qanday chet tilini o'rganishga talablar nihoyatda yuqori, shuning uchun chet tilini yaxshi bilish darajasi har qanday xorijiy davlatning kelajakdagi mutaxassisining raqobatdoshligi va kasbiy harakatchanligiga yordam beradi. Chet tilini o'rganish natijasida kelajakdagi mutaxassislar nafaqat kommunikativ, balki umumiy madaniy va kasbiy kompetensiyalarni ham o'zlashtirishlari kerak. Ushbu kompetensiyalar to'plami asosiy kompetensiyalar deb nomlanadi.

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24412/2181-1385-2021-6-125-130

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ushbu atama XX asrning 90-yillari boshlarida Xalqaro Mehnat Tashkiloti tomonidan aspiranturadan keyingi ta'lim, menejer kadrlarining malakasini oshirish va qayta tayyorlash tizimidagi mutaxassislarga qo'yiladigan malaka talablariga kiritilgan [7:34].

Va endi u sinonimik atamalar bilan birgalikda ishlatiladi: asosiy, fundamental, umumiy, universal kompetensiyalar. "Asosiy kompetensiyalar qisman madaniy va tarmoqlararo bilimlar, insonning samarali kasbiy faoliyati uchun zarur bo'lgan bilim, qobiliyat va ko'nikmalardir" [8].

Bizning fikrimizcha, bunday muhim kompetensiyalarni shakllantirish chet tillarini o'qitishning aniq maqsadi hisoblanadi. Chet tillarni o'qitish metodikasida keng qo'llaniladigan kompetensiya yondashuvi mashg'ulotning maqsadini kommunikativ kompetentsiyani shakllantirish, ya'ni muvaffaqiyatli og'zaki muloqot uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalar majmuini belgilaydi.

Konstruktiv dialog o'tkazish, kommunikativ vaziyatga mos ravishda turli xil nutq uslublaridan foydalanish, turli xil hujjatlarni tuzish va tahrirlash, shuningdek, jamoat oldida so'zlash qobiliyati huquqni muhofaza qilish organlari xodimlarining kasbiy faoliyatining asosiy fazilatlaridan biridir. tanalar. Professional yo'naltirilgan tilni o'qitish ularga til va kasbiy ta'lim olish imkoniyatini beradi. Shunday qilib, o'quv jarayoni kelajakdagi advokatning kasbiy faoliyatida og'zaki va og'zaki bo'lmagan nutq ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishga yordam beradigan professional yo'naltirilgan matnlarga asoslangan bo'lishi kerak.

Matn materiallari bilan ishlashda talabalar quyidagi ko’nikmalarni namoyish etishlari kerak:

- matnning maqsadini aniqlay olish;
- matn tarkibidagi asosiy g’oyani aniqlay olish;
- matn kimga mo’ljallanganligini aniqlay olish;
- matnda uning mazmunini to’liq aks ettiradigan gapni topa olish;
- matnda inson sifatini - tuyg’u, tajriba, fikrni eng aniq aks ettiradigan jumlani topa olish.

Men boshlang’ich sinf o’quvchilarining til qobiliyatini rivojlantirishdagi eng muhim joyni "muammolarni hal qilish" masalasiga bag’ishlayman. Buning sababi shundaki, haqiqiy hayotda muammolarni hal qilishda kompetensiya qo’shimcha ta’lim olish, samarali kasbiy faoliyat, jamiyat hayotida ishtirok etish, shaxsiy haytini tashkil etish uchun asosdir. Masalan, matnlar, diagrammalar, jadvallar bilan ishlashda

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24412/2181-1385-2021-6-125-130

talabadan eng umumiy intellektual xususiyatlarga ega bo'lgan quyidagi ko'nikmalar ko'rsatilishi talab etiladi:

- sabablarini keltira olish;
- o'z nuqtai nazaringizni tanlay olish;
- kerakli ma'lumotlarni ajratib olish, tahlil qilish va taqqoslash;
- odamlar harakatlarining sabablarini aniqlay olish.

Sinfda men so'zma-so'z gaplar hosil qilishni amalga oshiraman, so'z birikmalarini, xotirani, fikrlashni boyitish maqsadida til egriliklari, sof iboralar, qofiyalar, maqollar, so'zlarni sanayman. Men juftlikda, guruhda ishlashni o'z ichiga olaman, masalan: kartochkalar so'zlaridan tayyor bayonot tuzish. She'riy urinishlar, nutq faoliyati asta-sekin paydo bo'ladi. She'rlar bolalar qalbidagi naqshdir. Tilning boyligi, go'zalligi, ifoda etuvchi kuchini his qilish uchun - bu ta'lim, nutqni rivojlantirish emasmi?!

Ijodiy erkinlashgan, hissiyotli bola o'qiganlarini chuqurroq his qiladi va tushunadi. O'qish darslarida mening bolalarim teatr aktyorlariga aylanadilar va hatto zaif o'quvchi ham bu harakatda qatnashadi, u oddiy darsda doim ham namoyish eta olmaydigan yashirin qobiliyatlarini ochib beradi.

O'qish darslarida bolalar har bir inson hayotida muhim bo'lgan narsalarni o'zlashtirishi kerak:

- ma'lumotni etkazish qobiliyati;
- suhbatni davom ettirish;
- aloqalarni o'rnatish;
- qayta aytib bering, vaziyatni aytib bering;
- xat yozish, tabriklash;
- nutqni rang-barang tartibga solish.

O'qituvchining mavqei ham tubdan o'zgarib bormoqda. U o'quvchi bilan birgalikda talabaga yetkazmoqchi bo'lgan "ob'ektiv bilim"ning tashuvchisi bo'lishni to'xtatadi. Uning asosiy vazifasi talabalarni tashabbuskorlik va mustaqillikni ko'rsatishga undashdir. Darhaqiqat, bu o'quvchilarning intellektual qobiliyatlari va qobiliyatlarini rivojlanish qiziqish va istaklarini ro'yobga chiqarish jarayonida, harakatlarni qo'llash jarayonida rivojlanish darajasida rivojlantirishga imkon beradigan sharoit yaratadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

"Rivojlanish" atamasining ma'nosi ham o'zgarib bormoqda. Har bir insonning individual rivojlanishi, avvalambor, u allaqachon predmetga, "qobiliyat"ga ega

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24412/2181-1385-2021-6-125-130

bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantirish bilan bog'liq, bu nafaqat amaliy hayotda hech qachon kerak bo'lmaydigan tematik ma'lumotlarni o'zlashtirish emas. aslida, ma'lum bir kishining shaxsiyati bilan hech qanday aloqasi yo'q.

Samaradorlik. Agar talaba darsda faqat kerak bo'lganda javob bersa, til qobiliyatini rivojlantirishda muvaffaqiyat qozonish mumkin emas. Ushbu ishda muvaffaqiyat muntazam ravishda va tizimda amalga oshirilgan taqdirdagina mumkin bo'ladi.

Nutq ishining istiqbolli vazifalaridan biri bu to'g'ri gapira olishni o'rgatishdir. Buning uchun quyidagi ijodiy vazifalardan rus tili darsi davomida foydalanish mumkin:

- matnni bir nechta jumlalar bilan yakunlash;
- matnning boshini va uning gapini yozib olish;
- gapning kichik bo'laklari yordamida gaplarni qismlarga bo'lish;
- o'qigan narsangizga o'xshashlik bo'yicha matn tuzish;
- matnni tuzish uchun gaplarni to'g'ri tartibda joylashtirish;
- ertak qismlarini to'g'ri tartibda qo'yish;
- hikoyani davom ettirish;
- bir qator rasmlar asosida hikoya tuzish.

Rus tilidagi insho va hikoyalar o'quvchilarning til qobiliyatini rivojlantirishning eng yaxshi vositasidir. Ular darslarni jonlantiradi, o'quvchilarni amalda o'ziga jalb qiladi, ularga tilning eng boy imkoniyatlarini va uni o'rganish zarurligini ko'rsatadi.

Bolalar materialni kuzatadilar, to'playdilar, umumlashtiradilar, taqqoslaydilar va xulosalar chiqaradilar. Agar o'quvchilarning kompetentsiyasini o'zlashtirishning birinchi darajasida syujetda sodda bo'lgan matnlarni qayta hikoya qilish kerak bo'lsa, u holda ular asta-sekin hikoyachi nomidan ixcham prezentatsiyalarga o'tadilar yoki ijodiy va grammatik vazifalar bilan rejalashtirishadi.

Taniqli so'z ustalari tomonidan yozilgan, so'ngra bolalar tomonidan yozma ravishda qayta yozilgan yuqori badiiy matnlar nutq qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi, nutqni poklaydi, uning madaniyatini oshiradi, badiiy didni uyg'otadi va lingvistik qobiliyatni rivojlantiradi. Faqatgina taqdimotlar o'tkazish orqali talabalarning mustaqilligi va ijodkorligini rivojlantirish, ularning fikrlari va bilimlarini yetkazish qobiliyatini shakllantirish mumkin emas. O'zingizning fikringizni bildirishingiz uchun sizga shart-sharoitlar kerak. K.D. Ushinskiyning yozishicha, bolalar eng avvalo taqlid qilish orqali o'rganadilar, ammo mustaqil faoliyat o'z-o'zidan taqliddan o'sadi, deb o'ylash xato bo'ladi [5:8-10].

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24412/2181-1385-2021-6-125-130

Grammatik materialni o’zlashtirish bilan bog’liq holda nutqdagi xatoliklarni qo’shimcha vaqt talab qilmasdan bartaraf etish nafaqat talabalarning rus tilidagi nutq madaniyatini oshiradi, balki rus tili grammatik tushunchalarni yaxshiroq o’zlashtirishga yordam beradi, o’rganilayotgan grammatikaning o’rni to’g’risida xabardorlikka olib keladi.

Bolalarni o’zlarini tekshirishga va asosiy tahrirga o’rgatish kerak. Dastlab, u jamoaviy matnni tahrirlash xususiyatiga ega. Bolalar so’zlarni almashtiradi, takrorlanishlarni yo’q qiladi, so’zlar tartibini o’zgartiradi, jumlalarni bog’lovchilar bilan bog’laydi, ba’zida taqdimotning ketma-ketligini o’zgartiradi yoki kompozitsion o’zgarishlar qiladi. Badiiy so’zlashni o’rganish talabalar uchun mas’uliyatli ishdir. Intizom, diqqat, xotira, fikrlash va, albatta, nutq rivojlanmoqda.

Muloqot davomida kommunikativ kompetentsiya rivojlanadi:

Birinchi darajada mavzuni tushunib oladi va kerakli ma’lumotlarni to’playdi (bolalar tashabbus ko’rsatishdan ko’ra ko’proq tinglashadi va javob berishadi).

Ikkinchi darajada bola o’z tajribasini munozaraga olib boradi va maqsadlar va vaziyatga muvofiq ravishda uni rivojlantirishga yordam beradi. Bundan tashqari, ushbu darajada u qisqa taqdimot qilishi kerak. Qaydlarni tayyorlaydi va kerakli rasmlarni tanlaydi.

Uchinchi darajada o’quvchilar mavzuni rivojlantirishga hissa qo’shadilar, munozaraning boshqa ishtirokchilariga uni rivojlantirishga yordam berish imkoniyatini yaratadilar.

To’rtinchi darajada ko’zlangan natijalarga erishish jarayonida muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish kerak.

Beshinchi bosqichda axborotni o’qiydi va umumlashtiradi.

XULOSA

Mana shu besh bosqich orqali o’quvchi chet tilida gapirish, tinglash, o’qib tushunish ko’nikmalari shakllanadi.

O'ziga xos va ba'zida noyob madaniyatlarni taqqoslash uchun o'ziga xos asos bo'ladigan biron bir narsaga murojaat qilishni talab qiladi. Tadqiqotchilar bunday narsani turli xil lingvistik madaniyatlarda bir xil lisoniy bo'lmagan tarkibni namoyish etishning o'ziga xosligini ochib beradigan aqliy tuzilmalarda, ya'ni dunyoni bilish usuli sifatida bilishda ko'rishadi. Ilm-fanning ushbu genezisi tabiiydir, chunki o'z tillaringiz va madaniyatlaringizning idioetnik jihatlarini boshqalarga murojaat qilmasdan tushunish mumkin emas.

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24412/2181-1385-2021-6-125-130

Kommunikativ kompetentsiyaning yuqorida aytib o'tilgan tarkibiy qismlarini shakllantirish o’rta ta'lim tizimida zamonaviy tillarni o'qitish vositalari, usullari va texnologiyalarini tanlashda aniqlanishi kerak.

REFERENCES

1. Бельский В. Ю. Философия образования К. Д. Ушинского: дис. … д-ра филос. наук. М., 2004. 363 с.
2. Струминский В. Я. Константин Дмитриевич Ушинский. М.: Молодая гвардия, 1943. 72 с.
3. Ушинский К. Д. О народности в общественном воспитании // Пед. соч.: в 6 т. М.: Педагогика, 1988. Т. 1. С. 195 - 256.
4. Ушинский К. Д. О пользе педагогической литературы // Пед. соч.: в 6 т. М.: Педагогика, 1988. Т. 1. С. 160 - 172.
5. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии // Собр. соч.: в 10 т. М.; Л.: Акад. пед. наук РСФСР, 1950. 576.
6. Шишков А. В. «Педагогическая антропология» в контексте мировоззренческой парадигмы педагогических взглядов К. Д. Ушинского: автореф. дис. … канд. пед. наук. Майкоп, 2007. С. 24.
7. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / Зимняя И.А. // Высшее образование сегодня. – 2015. № 5. С. 33-36.
8. Маршуба О.А. Ключевые компетенции как составляющие профессиональной компетенции / Маршуба О.А. // Концепт. — 2014. – Спецвыпуск № 8. // – URL: https://cyberleninka.ru/article/n/klyuchevye-kompetentsii-kak-sostavlyayuschie-professionalnoy-kompetentnosti/viewer (дата обращения 24.03.2020